

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Kiest Sneevliet uit de cel!' Henk Sneevliet, de RSP en de verkiezingen van 1933

Steen, Bart van der

Citation

Steen, B. van der. (2007). Kiest Sneevliet uit de cel!' Henk Sneevliet, de RSP en de verkiezingen van 1933. *Leidschrift : Helden Des Vaderlands. Heldenverering In Nederland Door De Eeuwen Heen*, 22(December), 79-98. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/73086>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/73086>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

'Kiest Sneevliet uit de cel!'

Henk Sneevliet, de RSP en de verkiezingen van 1933

Bart van der Steen

Op 21 februari 1933 werd Henk Sneevliet voor zijn huis op de Overtoom gearresteerd en opgesloten in het Huis van Bewaring op de Weteringschans te Amsterdam. Na drie dagen besloot de rechtbank zijn hechtenis met dertig dagen te verlengen. Naar aanleiding van de publicatie van een door hem geschreven manifest werd hij beschuldigd van 'opruiming tot mouterij' en het aanzetten tot 'gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag'.¹

Henk Sneevliet (1888-1942) was destijds een bekende Nederlandse socialist. Hij was al op jonge leeftijd toegetreden tot de arbeidersbeweging en had vooral faam gemaakt in Nederlands-Indië, waar hij in de periode 1911-1919 'bijna uit het niets en dwars tegen de ethno-culturele barrières (...) in' een socialistische massabeweging had opgebouwd.² Enige jaren later was hij door Lenin persoonlijk naar China gestuurd om daar de opbouw van de Chinese communistische partij te begeleiden.

Ten tijde van zijn arrestatie had Sneevliet al lang gebroken met de officiële communistische beweging. In 1927 had hij met een kleine groep getrouwen de communistische partij verlaten om een nieuwe partij te stichten, de Revolutionair Socialistische Partij (RSP). De RSP onderscheidde zich het meest duidelijk van de communistische partij door haar antistalinisme. De RSP was weliswaar een kleine partij – ze telde niet meer dan duizend leden – maar ze had sterke wortels in arbeiderssteden als Amsterdam, Deventer en Rotterdam, waar ze ook gemeenteraadsleden had.³ Binnen de partij nam Sneevliet een dominante positie in, zozeer zelfs dat er wel gesproken werd van de 'Sneevlietpartij'.⁴

¹ Max Perthus, Henk Sneevliet. Revolutionair socialist in Europa en Azië (Nijmegen 1976) 354-358.

² Fritjof Tichelman, *Henk Sneevliet. Een politieke biografie* (Amsterdam 1974) 16; Zie ook: Ruth T. MacVey, *The rise of Indonesian communism* (New York 1965).

³ Voor de geschiedenis van de RSP zie: Max Perthus ed., *Voor vrijheid en socialisme. Gedenkeboek van het Sneevlietherdenkingscomité* (Rotterdam 1953); Herman Pieterse, 'Tussen NAS en Komintern. Ontwikkeling en aanhang van SP, RSP, OSP, RSAP 1918-1940' in: Menno Eekman en Herman Pieterse ed., *Linkssocialisme tussen de wereldoorlogen. Twee studies* (Amsterdam 1987) 109-205.

⁴ *De Baanbreker*, 1-7-1929.

Sneevliets arrestatie bracht de leden van de RSP in een staat van opperste paraatheid. Er werden protestbijeekkomsten en demonstraties georganiseerd voor het Huis van Bewaring, op tientallen muren werd de leus ‘Sneevliet moet vrij’ gekalkt en in zijn cel ontving Sneevliet honderden brieven. Sneevliets gevangenschap werd zelfs het centrale thema in de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen van 1933. Volgens Sneevliets biograaf Fritjof Tichelman had de RSP zich geen betere verkiezingsstunt kunnen bedenken: ‘Onder leuzen als “van de cel naar de kamer” e.d. werd een enorme campagne ontketend, die Sneevliet royaal in de kamer bracht.’⁵ Door zijn gevangenschap werd zijn leiderspositie bevestigd.

Sneevliets arrestatie en de verkiezingscampagne van 1933 bieden een mooi aangrijpingspunt om zijn positie binnen de RSP nader te onderzoeken. Na enkele inleidende woorden zal ik eerst ingaan op Sneevliets charisma en de manier waarop hij zijn leiderschap invulde en veiligstelde. Vervolgens zal ik beschrijven hoe er in de partij gereageerd werd op Sneevliets arrestatie en de spanningen die er vervolgens ontstonden tussen Sneevliet en de overige partijbestuurders. Ten slotte zal ik beschrijven hoe door Sneevliets arrestatie zijn leiderspositie werd versterkt.

Sneevliets charisma

Sneevliet werd in 1888 geboren uit een arm katholiek gezin en groeide op in Noord-Brabant. Al vroeg in zijn jeugd zei hij zijn geloof vaarwel en trad hij toe tot de sociaaldemocratische beweging. Hij maakte er een bliksemcarrière door. In 1907 werd hij voorzitter en gemeenteraadslid voor de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) in Zwolle. Twee jaar later werd hij ondervoorzitter van de sociaaldemocratische transportbond – de Nederlandsche Vereeniging van Spoor- en Tramwegpersoneel (NV). In 1911 werd hij voorzitter. Daarna werd het succesverhaal echter abrupt afgebroken. Een conflict over het al dan niet steunen van ongeorganiseerden tijdens stakingen leidde in 1912 tot zijn uittreden uit de SDAP. Niet veel later moest hij na een fel conflict de NV verlaten. In Nederland was Sneevliet politiek en maatschappelijk vastgelopen. Hij vertrok naar Nederlands-Indië. Hier begon opnieuw een roemruchte

⁵ Tichelman, *Sneevliet*, 75.

periode waarin hij de grondlegger werd van het Indonesisch communisme en zelfs in China actief was. Zijn werk in China stemde de Russische leiders echter weinig tevreden. In 1924 keerde hij definitief naar Nederland terug. Zijn rol binnen de internationale communistische beweging was uitgespeeld.⁶

Terug in Nederland stortte hij zich op het werk voor de Communistische Partij Holland (CPH), die op dat moment verscheurd werd door een felle partijstrijd.⁷ Deze strijd concentreerde zich vooral op de vraag of communisten actief moesten zijn in de sociaal-democratische vakcentrale – het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV) – of in het kleine maar revolutionaire Nationaal Arbeids-Secretariaat (NAS). Al snel werkte Sneevliet zich op tot een van de belangrijkste woordvoerders van de oppositie. De partijleiding was voor het NVV, Sneevliet en de oppositie voor het NAS. Tegelijkertijd speelde ook de machtsstrijd in de Sovjet-Unie een rol. Op hetzelfde moment dat de partijleiding in Nederland ten aanzien van het vakbondsbeleid aan het langste eind trok, werd Trotski in Rusland uit de communistische partij gestoten. Kort daarop verliet een kleine groep communisten onder leiding van Sneevliet de communistische partij. De RSP die hij en zijn medestanders vervolgens oprichtten was fel antistalinistisch en richtte zich in haar vakbondspolitiek expliciet op het NAS.⁸

Binnen de communistische oppositie en later in de RSP speelde Sneevliet een belangrijke rol. Volgens Tichelman was hij de 'onbetwiste politieke leider'.⁹ De historicus Herman Pieterse, die een studie wijdde aan de RSP, kwam tot dezelfde conclusie: 'Sneevliet stak werkelijk met kop en

⁶ De belangrijkste biografieën en overzichtswerken over Sneevliet zijn: Perthus, *Sneevliet*; Sal Santen, *Sneevliet, rebel* (Amsterdam 1971); Tichelman, *Sneevliet*; Fritjof Tichelman, 'Sneevliet, Hendricus Josephus Franciscus Marie' op <http://iisg.nl/bwsa/bios/sneevliet.html>: Biografisch woordenboek van het socialisme en de arbeidersbeweging in Nederland (14-10-2007). Deze laatste tekst bevat een uitgebreide literatuurlijst.

⁷ Deze partijstrijd is gedetailleerd beschreven in Gerrit Voerman, *De meridiaan van Moskou. De CPN en de communistische Internationale (1919-1930)* (Amsterdam 2001). CPH was in de jaren twintig de gangbare naam van de communistische partij. Tichelman, *Sneevliet*, 26-27.

⁸ Voor de visie van de uitgetreden op het conflict zie: E. Bouwman, *De zevenjarige oorlog tegen de C.P.H. om den uitbouw van het N.A.S.* (Amsterdam 1927).

⁹ Tichelman, *Sneevliet*, 68.

schouders boven de anderen uit, en drukte een zeer zwaar stempel op politiek en werkwijze van de partij.¹⁰

In de bestaande literatuur wordt Sneevliets positie vooral verklaard door zijn charisma. Tichelman noemde het in zijn biografie 'zijn buitengewone vermogen om anderen te enthousiasmeren en op de been te houden (...) en arbeiders aan de socialistische beweging te binden.'¹¹ Max Perthus, die ook een biografie aan Sneevliet wijdde, noemde Sneevliet 'een briljant spreker (...) die wist te bezielen.'¹² Ook oud-partijgenoten die na de bezetting hun herinneringen aan Sneevliet onder woorden brachten, hebben steeds de nadruk gelegd op Sneevliets grote redenaarscapaciteiten. Een van hen, Peter Drenth, zei daarover: 'Ik heb nooit een spreker ontmoet die zo meeslepend en zo begeestend was als Sneevliet. Dat was onvoorstelbaar.'¹³ Dolf Langkemper, die zowel in de RSP als in het NAS een belangrijke rol speelde, bevestigde dit beeld:

Onvergetelijk zijn de grote massale stakersvergaderingen in Amsterdam en Rotterdam waar hij, machtig spreker als hij was, de stakende arbeiders en hun vrouwen tot grote geestdrift wist te brengen en hun aan te zetten tot het volhouden van hun zware strijd.¹⁴

Sneevliet was niet alleen een zeer indrukwekkend spreker, hij bezat ook een intellectueel overzicht. Dankzij een beurs had Sneevliet na de lagere school de HBS kunnen doorlopen, iets wat redelijk uitzonderlijk was voor mensen van zijn komaf. Naast zijn redenaarsgaven en zijn opleiding bezat Sneevliet ten slotte een groot prestige vanwege zijn internationale revolutionaire loopbaan. Zijn revolutionaire activiteiten in Nederlands-Indië en China en het feit dat hij Lenin in levenden lijve had gesproken maakten van Sneevliet

¹⁰ Pieterse, 'Tussen NAS en Komintern', 183.

¹¹ Tichelman, *Sneevliet*, 15.

¹² (Max Perthus), 'Henk Sneevliet', in: Perthus, *Voor vrijheid en socialisme*, 43-71, aldaar 43.

¹³ Interview met Peter Drenth, in: Wim Bot, *Van MLL-Front tot CRM. Gesprekken met revolutionair-socialisten (1982-1987)* (Geluidsdocument, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG)).

¹⁴ Dolf Langkemper, 'Henk Sneevliet. Een leven van strijd en van solidariteit...?', in: Perthus, *Voor vrijheid en socialisme*, 148-150, aldaar 148.

een levende legende. Treffend gaf Sal Santen, oud-partijgenoot en tevens schoonzoon van Sneevliet, dit weer:

Met een schok draaide ik het hoofd om. Wilde Sneevliet met mij spreken? Wat moest ik tegen hem zeggen? Partijgenoten zeiden altijd jij tegen elkaar. Maar Sneevliet was zoveel ouder. Hij had zelfs Lenin gekend. En Rosa Luxemburg.¹⁵

Jef Last, eveneens een oud-partijgenoot, behield dezelfde soort herinnering aan Sneevliet:

Met hem kwamen de taifoens van de Pacific binnen, de zandstormen over de Gobi, de regenbrengende passat, de uitbarstingen der Indonesische vulkanen. (...) [Hij] had Trotzki gekend, Lenin, en Stalin (...) Hij was een vriend van Henriette Roland Holst, van Gorter, van Rosa Luxemburg (...) Het "arbeiders aller landen verenigt U!" was bij hem vlees en bloed geworden.¹⁶

Sneevliets positie zou dus verklaard kunnen worden door zijn charisma. De historicus Henk te Velde heeft er echter op gewezen dat de term 'charisma' op zich geen afdoende verklaring is. De term moet zélf ook verklaard worden. Het meest uitgebreid heeft Te Velde dit gedaan in zijn studie *Stijlen van leiderschap* en in een artikel over 'het politieke charisma in de tijd van Abraham Kuyper'.¹⁷ Te Velde stelt dat charisma een 'sociaal verschijnsel' is. Charisma 'bestaat omdat de aanhang de leider bepaalde eigenschappen toedicht. (...) De perceptie van de leider door de groep of achterban is essentieel.'¹⁸ Charismatisch leiderschap ontstaat dus in de wisselwerking tussen de leider en zijn achterban. De leider vertegenwoordigt waarden en heeft eigenschappen die mensen in een bepaalde tijd hoogachten. Wat charismatisch is, is dus tijdsgebonden.¹⁹

Uit Te Veldes studie komt een interessant punt naar voren. Sneevliets charisma lijkt zeer sterk op dat van Ferdinand Domela Nieuwenhuis en

¹⁵ Santen, *Sneevliet*, 24.

¹⁶ Jef Last, *Memoires II*, 54, Letterkundig Museum Den Haag, Archief Jef Last.

¹⁷ Henk te Velde, 'Ervaring en zingeving in de politiek. Het politieke charisma in de tijd van Kuyper', *Theoretische geschiedenis* 23:4 (1996) 519-538; Henk te Velde, *Stijlen van leiderschap. Persoon en politiek van Thorbecke tot Den Uyl* (Amsterdam 2002).

¹⁸ Te Velde, 'Ervaring en zingeving', 520.

¹⁹ Te Velde, *Stijlen van leiderschap*, 9-10; 247-248.

Pieter Jelles Troelstra, twee arbeidersleiders die rond de eeuwwisseling actief waren. Hun charisma bestond uit drie elementen. Ten eerste het feit dat zij hun stand vaarwel zeiden om de arbeiders te dienen – Domela Nieuwenhuis was predikant geweest, Troelstra advocaat. Ten tweede hun heftig geuite emotionaliteit waarbij de band tussen de massa en haar leider benadrukt werd. Zo leidden politieke tegenslagen bij Troelstra meerdere malen tot geestelijke inzinkingen. Zijn aanhang reageerde daarop met heftige uitingen van aanhankelijkheid. Troelstra op zijn beurt dichtte de pathetische strofen ‘Wat ik moet dragen, is niets bij wat gij lijdt; ik wil dus niet meer klagen, o volk, waarmee ik strijd.’²⁰ Ten derde – en dit kenmerk is rationeler – bestond hun charisma uit de eigenschap dat zij de standpunten van hun groep het meest overtuigend konden overbrengen. Te Velde schrijft hierover: ‘De menigte aanbad niet de leider zonder meer, maar huldigde hem als de vertolker van als essentieel beleefde uitgangspunten en waarden.’²¹

Al deze kenmerken gaan tot op zekere hoogte ook op voor Sneevliet. Hoewel hij van lage afkomst was – zijn vader was gevangenisbewaarder en sigarenmaker geweest – had hij door kunnen leren. Hij had zo zijn klasse kunnen ontvluchten, maar koos ervoor in de socialistische beweging actief te blijven.²² Ook Sneevliet kon erg emotioneel zijn en hij toonde dit. Tijdens toespraken of wanneer hij gedichten van Henriette Roland Holst voordroeg, kon hij tot tranen toe geroerd raken.²³ Over Sneevliets oratorisch talent ten slotte hebben we het al gehad.

Sneevliets charisma was van hetzelfde slag als dat van Domela Nieuwenhuis en Troelstra. Er was echter een groot verschil tussen hen en

²⁰ Op.cit., Te Velde, *Stijlen van leiderschap*, 74.

²¹ Te Velde, ‘Ervaring en zingeving’, 524-525.

²² Fritjof Tichelman, ‘Inleiding’, in: Asser Baars en Henk Sneevliet ed., *Het Proces Sneevliet 1917* (Leiden 1991) ix.

²³ Sneevliet was niet de enige RSP’er die van zijn hart geen moordkuil maakte. Volgens de historicus Ger Harmsen bepaalde ‘heftig geuite emotionaliteit’ de sfeer in de partij. De zoon van de Haagse RSP’er Willem Dolleman schreef eens dat ‘ontroering hem [Dolleman] te machtig werd’ wanneer de beweging diepe crises doormaakte. Ger Harmsen, ‘Leven en werk van mr. Alex S. de Leeuw. Kommunisties politikus tussen de wereldoorlogen. Een bijdrage tot de geschiedenis van het nederlandse (*sic*) marxisme-leninisme’, in: *Het tweede jaarboek voor de geschiedenis van socialisme en arbeidersbeweging in Nederland* (Nijmegen 1977) 11-190, aldaar 65; respectievelijk Andries Dolleman, ‘Het Huis’, *Bulletin Nederlandse Arbeidersbeweging* 27 (1992) 14-43, aldaar 35.

Sneevliet en dat was dat deze twee leiders veel vroeger actief waren dan Sneevliet. Domela Nieuwenhuis was in 1919 overleden en Troelstra trok zich een aantal jaar later uit de politiek terug. Sneevliet daarentegen leidde de RSP in de jaren dertig, meer dan tien jaar later dus. Volgens Te Velde kreeg de term charisma in deze periode een geheel andere lading. De term stond nu voor karaktereigenschappen als 'autonoom (...) onverzettelijk en stoer'.²⁴ Deze kenmerken waren het sterkst vertegenwoordigd in het karakter van Hendrik Colijn, die in de jaren twintig en dertig lange tijd premier was. Colijn was 'meer de afstandelijke regent of de dynamische ondernemer dan de volksleider die in symbiose verkeerde met zijn aanhang'.²⁵

Sneevliets charisma was dus in zekere zin 'ouderwets', door een groot deel van de Nederlandse bevolking werden nu andere karaktereigenschappen gezien als charismatisch. Voor Sneevliets achterban gold dit kennelijk niet, zij zagen juist in Sneevliet een charismatisch leider. Dit verschijnsel valt waarschijnlijk te verklaren door het relatieve isolement waarin de revolutionairsocialistische beweging verkeerde. De historicus Jan Willem Stutje heeft voor de stad Amsterdam een beeld gegeven van het segment van de arbeidersbevolking waaronder de RSP en CPH de meeste aanhang hadden. Dit beeld lijkt in grote lijnen ook op te gaan voor de RSP-aanhang in andere steden. Deze arbeiders leefden in de

oude stadswijken, gebouwd in de zeventiende eeuw, armoedige, overbevolkte buurten, die lange tijd afgesneden waren van de rest van de stad (...) Het buurtleven was er intens, het wantrouwen jegens staat en kapitaal diep.²⁶

²⁴ Te Velde, *Stijlen van leiderschap*, 113.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Jan Willem Stutje, 'Tussen eenheid en afzondering. De CPH in de jaren twintig', *Tijdschrift voor sociale geschiedenis* 19 (1993) 463-488, aldaar: 466-467. Stutje illustreert dit beeld met een citaat: 'De sociograaf Dijkhuis tekende uit de mond van een bewoner van de Jordaan op: "Nee, de regering wil ons d'r onder houwe, ons arrebeiers, en heult same met de grote baze, om ons in de goot te kenne trappe. Daarom kletse ze nou over krisis, dan kenne de lone gedrukt worde. Al die ministers, die motte te frete hebbe, as ze gepensioneerd zijn. Na 4 jaar krijge ze f1000,- pensioen en na 12 jaar slepe ze f10.000,- in de wacht. De belasting mot dat kenne opbrengre en daarom motte de baze ons kenne uitsuige. 't Is ene grote roverstroep, dat hele zootje.'"'. Stutje, 'Tussen eenheid en afzondering', 467.

De aanhang van de revolutionairsocialisten was ook sociaal bepaald, ze beperkte zich vooral tot ongeschoolde arbeiders in de havens, de bouw en de openbare dienst. Ten slotte was ze relatief oud, veel leden waren voor de Eerste Wereldoorlog politiek actief geworden. De beweging trok echter weinig jongeren aan.²⁷ Het is plausibel dat het isolement en de leeftijd van de aanhang maakte dat zij vatbaar bleef voor Sneevliets charisma.

Sneevliet als partijleider

Sneevliets positie in de partij werd versterkt door zijn voorzitterschap en zijn optreden als partijleider. Als belangrijkste spreker en hoofdredacteur van de partijkrant, *De Baanbreker*, vervulde hij in de partij een centrale rol. Hij was het gezicht van de partij, zowel naar buiten als naar binnen toe. Had hij formeel gezien al een belangrijke plaats in de partij, deze werd nog verder versterkt door de manier waarop hij zijn leiderschap invulde. Sneevliet was eigengereid en wilde zoveel mogelijk de touwtjes in handen houden. Het partijbestuur kwam slechts zeer onregelmatig bij elkaar. Lopende zaken, zoals het innen van de contributie, het versturen van partijboekjes en de krant en het begeleiden van nieuwe afdelingen werden daardoor onvoldoende gecoördineerd, wat grote gevolgen had voor het functioneren van de partij.

Zo meldde een partijlid in 1929 bijvoorbeeld dat de afdeling Sneek praktisch niet meer bestond. ‘Contributie werd en wordt niet geïnd. Een en ander mede als gevolg van het feit dat tot nu contributiekaarten en zegels van de zijde der penningmeester uitbleven.’²⁸ In Leeuwarden kampte men met hetzelfde probleem. Een jaar en vijf boze brieven later was de zaak nog altijd niet opgelost. ‘In Leeuwarden is zedert december 1929 niet contribueert’, schreef de afdelingsvoorzitter boos. Het was reden voor de afdelingsvoorzitter om voor de partij te bedanken.²⁹ In 1934 verloor het partijbestuur contact met de afdelingen Amersfoort en Utrecht. Partijbestuurder Bosman schreef aan zijn collega Roodveldt: ‘van Amersfoort weet ik *niets* dan het adres uit de “Baanbreker”. *Niets letterlijk*

²⁷ J. Spijkers, *Oproeien tegen de stroom in 1932-1940*. Het Nationaal Arbeidssecretariaat in Nederland (Scriptie, IISG 1979) 315.

²⁸ K. Smelik aan H. Sneevliet, 5-5-1929, IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 74.

²⁹ K. Arnout aan H. Sneevliet, 5-4-1930, IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 74.

*niets!*³⁰ Zelfs in Amsterdam, de belangrijkste partijafdeling en woonplaats van Sneevliet, bestonden problemen. In augustus 1929 meldde Jan Molenkamp, een van de leiders van de RSP dat de contributie al een maand niet geïnd was. ‘Als het zo doorgaat’, verzuchtte hij, ‘[kunnen] wij gerust (...) vaststellen dat er zoo goed als geen afd. Amsterdam bestaat.’³¹

Dat een armlastige partij als de RSP haar financiën niet op orde had en zelfs hele afdelingen verloor doordat het partijbestuur – verantwoordelijk voor het versturen van de partijboekjes – niet goed functioneerde, was een zeer ernstige zaak. Sneevliets medebestuurders maakten zich hier dan ook grote zorgen over. Fokke Bosman, de leider van de RSP in Zaandam, stoorde zich enorm aan het weinig professionele karakter van de partij. De partij moest volgens hem functioneren als een goed geoliede machine. Hij benadrukte de noodzaak van een partijapparaat dat de organisatorische zaken voor haar rekening moest nemen. Het partijapparaat ‘moet de partij leiden’, schreef hij. Maar de ‘organisatie daar mangelt te veel aan’. Zijn voorstel tot verbetering was simpel: ‘We moeten, wil het [partij]apparaat *werken*, 1 x per week een D.[agelijks]B.[estuur] vergadering hebben.’³²

Een ander lid dat zich roerde was W. van Setten, een belangrijke figuur in de afdeling Amsterdam. Verontwaardigd schreef hij dat het een zootje was binnen de partij: ‘Indien je, zooals ik reeds eenige malen heb aanbevolen, op gezette tijden D.B. vergaderingen had gehouden, zou het niet zoo’n janboel geworden zijn.’ Maar, zo schreef Van Setten in dezelfde brief, ‘ik vrees met groote vreezen, dat ik toch voor doovemansoren preek en dat je er toch niet aan wilt, om b.v. wekelijks of om de 14 dagen als D.B. bij elkaar te komen.’³³ Daar had hij gelijk in, Sneevliet reageerde niet op deze vermaningen en voorstellen.

Van Settens laatste opmerking is opvallend en roept vragen op. Waarom wilde Sneevliet geen regelmatige vergaderingen? En waarom lieten de medebestuurders dit toe ondanks het feit dat zij wisten wat voor gevolgen dit had? Waarschijnlijk had het te maken met Sneevliets eigenzinnige karakter. Sneevliet gaf moeilijk zaken uit handen. Hij hield het partijbestuur bewust op afstand en trok zoveel mogelijk invloed naar zichzelf toe. De situatie gaf Sneevliet veel ruimte om zelfstandig de politiek van de partij te bepalen. Zijn medebestuurders waren waarschijnlijk niet

³⁰ F. Bosman aan I. Roodveldt, 9-1-1934, IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 255.

³¹ J. Molenkamp aan E. Sirach, 9-8-1929, IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 27.

³² F. Bosman aan H. Sneevliet, 28-12-1933, IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 72.

³³ W. van Setten aan H. Sneevliet, 28-2-1930, IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 71.

bereid de zaak op de spits te drijven. Sneevliet, met zijn bekendheid en zijn charisma, was hét boegbeeld van de partij. Ze namen zijn minder fijne karaktereigenschappen waarschijnlijk op de koop toe.

Maar er was ook iets anders. Sneevliet en zijn medebestuurders hadden nauw samengewerkt als oppositiegroep in de CPH. Ze hadden samen een nieuwe partij opgezet en vormden een hechte groep. Sneevliet vertrouwde hen, hij gaf hun alle ruimte om hun afdelingen zelfstandig te besturen. Zijn vrijheid was in zekere zin ook hun vrijheid. Daarnaast was hij heel hoffelijk jegens hen. Jef Last schreef daar later over: ‘Zolang hij je politiek vertrouwde was Sneevliet de beste kameraad en de menselijkste vriend die men zich kon denken.’³⁴

Sneevliets leiderschap leidde tot een ironische paradox. Aan de ene kant versterkte de slechte organisatorische basis van de partij en de zwakke positie van het bestuur Sneevliets leiderspositie. Want naarmate de partij zwakker was, was zij afhankelijker van Sneevliet. Anderzijds verzwakte Sneevliet hierdoor de positie van de partij als geheel. Zijn leiderschap was een rem op de groei en consolidatie van de partij.

Sneevliet gearresteerd

Sneevliets arrestatie in februari 1933 volgde op de verspreiding van een manifest waarin hij zijn steun uitsprak aan de muiters van het in Nederlands-Indië varende marineschip *De Zeven Provinciën*. De mouterij was het gevolg van een loonsverlaging voor het marinepersoneel in Nederlands-Indië met zeventien procent. Hoewel de mouterij slechts een symbolisch karakter droeg – de bedoeling van de actie was om uiting te geven aan de ontevredenheid door zonder leiding naar de marinebasis in Soerabaja te varen – eindigde de actie met een drama. Het schip werd – al dan niet per ongeluk, hierover zijn de meningen verdeeld – gebombardeerd met 23 doden en 14 gewonden tot gevolg.³⁵ Dit laatste was nog niet bekend toen Sneevliet in zijn pamflet de in Nederland gestationeerde mariniers oproep een voorbeeld te nemen aan het personeel van *De Zeven Provinciën*. De

³⁴ Jef Last, *Memoires II*, 63, Letterkundig Museum Den Haag, Archief Jef Last.

³⁵ J.C.H. Blom, *De mouterij op de Zeven Provinciën. Reacties en gevolgen in Nederland* (Utrecht 1983).

oproep leidde tot zijn arrestatie en uiteindelijk tot een gevangenisstraf van vijf maanden.³⁶

De arrestatie van Sneevliet leidde tot grote activiteit onder de revolutionairsocialisten. Het tweewekelijkse NAS-orgaan *De Arbeid* was de eerste die over de arrestatie berichtte. In het volgende nummer werd al verslag gedaan van verschillende protestacties. Een dag na Sneevliets arrestatie hadden ‘eenige honderden arbeiders’ voor het Huis van Bewaring gedemonstreerd. De ochtend daarop hadden nog eens acht- á negenhonderd arbeiders gedemonstreerd. ‘Uit honderden monden klonk: “Sneevliet en onze andere kameraden moeten vrij!”’³⁷

Ook de RSP ontplooidde grote activiteit en verbond haar acties met haar campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen, die op 26 april gehouden werden. De verkiezingskrant die in grote oplagen werd verspreid was vrijwel geheel gewijd aan Sneevliets arrestatie. In veel steden gingen partijleden over tot het ‘kalken’ van leuzen in de stad. Daarnaast werd er vol overtuiging gereageerd op de oproep om naar de gevangen kameraden te schrijven. In de cel ontving Sneevliet meer dan 1800 poststukken.³⁸

Hoe de leiding van de beweging over de gebeurtenissen dacht is goed te achterhalen via berichten uit *De Baanbreker* en de notulen van bestuursvergaderingen. Informatie over hoe gewone partijleden reageerden op de arrestatie van hun leider is vooral indirect. Hun stemmingen en acties zien we vaak door de ogen van de partijleiding. Niettemin bieden *De Baanbreker* en de bestuursnotulen een interessante kijk op het partijleven in deze periode. De steun van de RSP-achterban voor Sneevliet moet erg groot geweest zijn. Zo schreef de Amsterdamse sectie Jordaan-Haarlemmerpoort in *De Baanbreker* dat ‘de gevangenhouding van onzen partijvoorzitter (...) van alle p.[artij]g.[genoten] 100% werkkraft [verlangt].’³⁹

Het enthousiasme blijkt verder uit de berichtgeving over de campagneactiviteiten. Uit Vlaardingen schreef men:

³⁶ Blom heeft zich beziggehouden met de vraag of het optreden van justitie tegenover Sneevliet buitenproportioneel was. Hij noemde de manier waarop Sneevliet werd aangepakt ‘verhoudingsgewijs (...) stevig’. Blom, *De miterij op de Zeven Provinciën*, 267.

³⁷ *De Arbeid*, 22-2-1933.

³⁸ Perthuis, *Sneevliet*, 356-358.

³⁹ *De Baanbreker*, 4-3-1933.

Elke Zaterdagavond gaat onze colportageploeg er op uit met de krant en met succes. In een paar uur tijd waren we ... een groot aantal kranten kwijt, zoodat we deze week het aantal zullen moeten verdubbelen.⁴⁰

Maar vooral het kalken was bij uitstek een activiteit die door gewone leden werd uitgevoerd. *De Baanbreker* plaatste meerdere malen foto's van plaatsen waar gekalkt was. Een partijlid uit Leiden kon melden: 'Half Leiden zit al vol gekalkt met onze leus: Kiest Sneevliet, RSP.'⁴¹

Een groot aantal RSP'ers was zelfs zo loyaal aan Sneevliet dat de RSP eronder leed. Zo verloor het partijbestuur na Sneevliets arrestatie het contact met een aantal afdelingen. Deze wensten alleen met Sneevliet te corresponderen en stuurden hun brieven gewoon naar het Huis van Bewaring. Opvallend is dat Sneevliet weinig deed om de afdelingen tot de orde te roepen. Het lijkt er eerder op dat hij zich de steun gelaten liet aanleunen. Onder een aantal partijbestuurders leidde dit tot grote frustratie.

Voor het partijbestuur was dit een pijnlijke zaak en de Haagse partijleider Dolleman voelde zich op een gegeven moment genoodzaakt de partijleden tot de orde te roepen door middel van een hoofdartikel in *De Baanbreker*. 'In de achter ons liggende weken', schreef Dolleman,

hebben een aantal kameraden hard gewerkt. Zij hebben geplakt, geschilderd en verspreid. Dat was alles heel goed en nuttig. *Maar het is niet goed, wanneer men van sommige makers hoort, dat zij gewerkt hebben voor Sneevliet*, den vervolgd voorzitter onzer partij.⁴²

Men moest niet slechts loyaal zijn aan Sneevliet, men moest loyaal zijn aan de beweging. Persoonlijke ambities mogen bij revolutionairen (*vis*) geen rol spelen. Zij dienen slechts de beweging.⁴³ En hoewel Dolleman aangaf begrip te hebben voor de beweegredenen van de partijleden, kon hij het niet goedkeuren.

Slechts te werken wijl de leider in de gevangenis is geworpen is een grondfout. Het is den leider losmaken van de beweging, hem stellen

⁴⁰ *De Baanbreker*, 11-3-1933.

⁴¹ *De Baanbreker*, 4-3-1933.

⁴² *De Baanbreker*, 8-7-1933.

⁴³ *Ibidem* (mijn cursivering).

boven de beweging. Het moge dan al psychologisch te verklaren zijn, principieel is het verkeerd.⁴⁴

Het meest duidelijk kwam deze frustratie tot uiting tijdens een bestuursvergadering op 29 mei 1933, drie maanden na Sneevliets arrestatie. Simon Zwart Sr., de secretaris van de partij, maakte op deze vergadering bekend dat de partij volgens hem op instorten stond.⁴⁵ Met de afdelingen Utrecht en Bussum waren er problemen en van de afdelingen in IJmuiden en Haarlem werd 'niets meer vernomen'.⁴⁶ Met een groot aantal andere afdelingen was geen contact meer. Zwart schreef dat hij er 'misselijk' van was. 'Als het zoo doorgaat[,] en het gaat zoo door![,] dan moet een ander mijn werk maar doen, dan ga ik mijn tuintje wat aanharken!'⁴⁷

Na lang aandringen leek Zwart het bestuur aan zijn kant te krijgen. De Zaanse partijleider Bosman viel hem bij. De notulen: 'Bosman zegt nu dat we uit de gemaakte fouten moeten leren! (...) Laten we van nu af aan de zaken beter regelen!'⁴⁸ Bosman had zich ook aan de nodige zaken geërgerd. Zo vond hij het onacceptabel dat het partijbestuur niet met een vaste regelmaat bijeenkwam. Het partijbestuur had hierdoor veel te weinig grip op de gang van zaken binnen de partij. Bosman vond dat het 'persé' noodzakelijk was om regelmatig te vergaderen. 'We moeten meer systeem in ons werk brengen', zei Bosman. 'Nu doet ieder maar zoo'n beetje of hij de baas is.'⁴⁹

Het gesprek kwam opnieuw op Sneevliet, de echte baas van de partij: 'In dit verband komt naar voren dat H.[enk] Sn.[eevliet] vanuit de cel talrijke wenken geeft welke uitgroeien tot opdrachten.' Sneevliet gaf niet alleen

⁴⁴ *De Baanbreker*, 8-7-1933; over Willem Dolleman zie: Wim Bot, 'Dolleman, Willem Frederik' op <http://iisg.nl/bwsa/bios/dolleman.html>: Biografisch woordenboek van het socialisme en de arbeidersbeweging in Nederland (14-10-2007); Wim Bot, 'Willem Dolleman. Een eerste verkenning' (ongepubliceerd 1992, in bezit auteur); Dolleman, 'Het huis'; Rob Lubbersen, 'Willem Dolleman. Eerlijk en moedig', in: R. Kleinegris en R. Wuite ed., *Tesamen solidair in alle boeken. Haagse vakbondsactiviteiten en -activisten sinds de 18^e eeuw* (Den Haag 2002) 129-155.

⁴⁵ Over Simon Zwart Sr. zie: Igor Cornelissen, *Alleen tegen de wereld. Joop Zwart, de geheimzinnigste man van Nederland* (Amsterdam 2003) 13-14; 42.

⁴⁶ Notulen 29-5-1933, IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 4, 1-2.

⁴⁷ *Ibidem*, 7.

⁴⁸ *Ibidem*, 8.

⁴⁹ Notulen 29-5-1933, IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 4, 9.

opdrachten aan het partijbestuur maar ook ‘aan de kameraden in het land.’⁵⁰ Het bestuur werd daarbij blijkbaar gepasseerd. Dit vond men niet aanvaardbaar. Daarom werd besloten dat men een brief aan Sneevliet zou sturen waarin hem kenbaar gemaakt werd dat men hierover ‘ontstemd’ was.⁵¹ De brief is helaas niet bewaard gebleven. Wel is bekend dat Zwarts notulen op de volgende vergadering ‘onveranderd’ werden aangenomen.⁵² Het leek erop alsof het bestuur het initiatief naar zich toe trok.

Sneevliets vrijlating

Had Dolleman de Sneevliet-aanbidding in de partij nog veroordeeld, voor dit soort nuchtere beschouwingen was steeds minder ruimte naarmate zijn vrijlating dichterbij kwam. In *De Baanbreker* die vlak voor Sneevliets vrijlating verscheen, merkte het partijbestuur nog op dat zij het ‘*oneens [was] met die lieden die met Sneevliet opstaan en naar bed gaan, zonder hem niet tot geestdrift kunnen komen*’. ‘Ook zonder jou [Sneevliet] ging het en moet het kunnen gaan’, schreven zij.⁵³ De rest van *De Baanbreker* stond echter vol met lofzangen op Sneevliet. ‘We voelen dat woorden hier onmogelijk kunnen vertolken wat er in ons omgaat bij zijn terugkeer in ons midden’, stond er in de krant. Sneevliet werd beschreven als de drijvende kracht achter de partij:

Wanneer in een zeker bedrijf de beste en meest producerende motor buiten bedrijf wordt gesteld levert dit een belangrijke schadepost op. Zoo ongeveer hebben we het gemis van kam.[eraad] Sneevliet gevoeld.⁵⁴

De redactie vond niet dat dit soort opmerkingen te ver gingen. ‘Overdrijving? Persoonsverheerlijking? Geen kwestie van’, schreef ze, om vervolgens verder te gaan met het beschrijven van Sneevliets grootheid.

Stuwkracht en bezieling, het vertrouwen wekkende en de sterke geest van kameraadschap, die van hem uitgaan, waren, wanneer twijfel of

⁵⁰ Notulen 29-5-1933, IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 4, 9.

⁵¹ Ibidem, 8-9.

⁵² Notulen 20-6-1933, IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 4.

⁵³ *De Baanbreker*, 22-7-1933.

⁵⁴ Ibidem.

moedeloosheid zich van ons meester maakten van zoo'n onschatbare waarde, dat we dan opnieuw gesterkt en vol energie aan het werk gingen. Hij staat niet boven, maar naast ons als maat, als onbaatzuchtig medestrijder.⁵⁵

In zijn biografie heeft Perthus beschreven hoe Sneevliet bij zijn vrijlating werd opgewacht door een grote menigte aanhangers.

Meer dan duizend mensen stonden buiten te wachten en zongen *De Internationale*. Te voet ging hij naar zijn huis op de Overtoom. Op de hoek van deze straat (...) werd hij vanuit een in aanbouw zijnd gebouw namens de bouwvakkers toegesproken. (...) [Drie dagen later] werd in de Grote Zaal van het Concertgebouw (...) een welkomstbijeenkomst gehouden.⁵⁶

Omdat de toeloop zo groot was werd er een ochtend- en een middagbijeenkomst georganiseerd. 'Beide vergaderingen waren geheel vol.'⁵⁷

Zwart liet zich echter niet meer zien op bestuursvergaderingen. Wegens 'particuliere aangelegenheden' stapte hij op als bestuurslid. Toch had zijn opstappen wel degelijk iets te maken met de gang van zaken binnen de partij, hij gaf namelijk aan dat hij teleurgesteld was in de partij en dat het optreden van het partijbestuur 'te wenschen' liet en dat dit eveneens een reden was geweest om zijn bestuurszetel op te geven.⁵⁸

Zwart was teleurgesteld in zijn medebestuurders. Hij had verwacht dat zij hem zouden steunen maar toen het er op aankwam lieten ze het afweten. Niets wijst erop dat zij daadwerkelijk werk maakten van hun voornemen Sneevliets macht in te perken. In plaats daarvan lieten ze Zwart aan zijn lot over en deden ze niets tegen de fluistercampagne die Sneevliet tegen hem begon. Sneevliet kon niet accepteren dat zijn leiderschap ter discussie werd gesteld. In het verleden had dat al enkele malen geleid tot heftige conflicten. Dat Zwart dit nota bene had gedaan terwijl Sneevliet vast zat, maakte hem nog woester. Na een jaar verliet Zwart met grote ruzie de partij. Alles wijst erop dat Sneevliet hem bewust uit de partij 'gepest' heeft.⁵⁹

⁵⁵ *De Baanbreker*, 22-7-1933.

⁵⁶ Perthus, *Sneevliet*, 358.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Notulen 20-6-1933, IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 4.

⁵⁹ Sommer aan het PB der RSP, 26-11-1934, IISG, RSP/RSAP, inv. 227.

Sneevliets leiderschap bevestigd

Tussen 31 maart en 2 april 1934, iets meer dan een jaar na Sneevliets arrestatie, vond het derde partijcongres van de RSP plaats. Er werd tevreden teruggekeken op de verkiezingsoverwinning. De toon van het congresverslag was positief. 'We zijn met de partij weer een etappe verder', constateerde men met genoegen. Het verslag benadrukte dat deze vooruitgang tijdens het congres op 'de juiste wijze' tot uitdrukking kwam: 'Geen bombast, geen snoeverij viel op ons congres waar te nemen.' Daarentegen was er sprake van 'zakelijkheid' en 'kameraadschappelijke discussie'. Het congresverslag kon verder nog melden dat de zaal mooi was aangekleed:

Achter de bestuurstafel, hangt een schitterend doek waarop levensgroot, drie der groote pioniers der arbeidersbeweging, Lenin, Luxemburg en Liebknecht staan afgebeeld. Aan den wand hangen de vlaggen van de Partij en van de afdeling Amsterdam, benevens een groot aantal doeken waarop de leuzen van de arbeidersbeweging staan te lezen.⁶⁰

Het congres werd geopend met een rede van Sneevliet. Het verslag bevat een samenvatting van wat Sneevliet 'ongeveer' had gezegd. Sneevliet besprak de verkiezingsuitslag die de partij uit haar 'nationaal isolement' had 'verlost' en wees op de toekomst. 'We zijn numeriek nog zwak', zei hij, maar de RSP had de potentie om een belangrijke arbeiderspartij te worden.

Na de rede van Sneevliet was er tijd voor discussie. Uit de beschrijving hiervan blijkt dat de RSP nog altijd een zwakke organisatorische basis had. De Leidse RSP'er De Bolster beklaagde zich erover dat Sneevliet 'vergaderingen aanneemt maar niet komt.' Gelukkig had 'p.[artij]g.[enoot] Dolleman hem uitstekend vervangen.' Tevens uitten verschillende afdelingen kritiek op het feit dat het congresmateriaal pas zeer laat verstuurd was en dat er geen financieel verslag was opgesteld.

De kritiek werd standaard voorafgegaan door een steunbetuiging aan het partijbestuur. Zo begon de afgevaardigde van de afdeling Hilversum zijn bijdrage met een 'woord van lof' voor de nieuwe partijsecretaris, om vervolgens op te merken dat 'dit niet wil zeggen dat we het werk der andere

⁶⁰ 'Beknopt verslag van het 3^e congres der Rev. Soc. Partij', IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 19, 2.

p.[artij]b.[bestuurd]ers niet apprecieeren. Integendeel! Na deze plichtplegingen had hij kritiek op de late verzending van de congrespapieren en het ontbreken van een financieel verslag.⁶¹ De andere sprekers volgden dit voorbeeld. Kritiek werd zo geformuleerd dat zij gericht was aan het hele partijbestuur in plaats van aan individuele bestuursleden. Men deed daarbij grote moeite om kritiek zo te formuleren dat er niet getwijfeld zou worden aan het vertrouwen dat men in het partijbestuur had. Meerdere malen werd er hulde bewezen aan Sneevliet.

Er was slechts één spreker die kritiek had op Sneevliet persoonlijk. En dat was Bosman. Bosman, die als opvolger van Zwart grote lof had gekregen van de congresgangers, had 'critiek op de voorzitter, inzake het niet aanwezig zijn op D.B. verg.[aderingen]'. Het is opvallend dat Bosman geen problemen ondervond van zijn kritiek op Sneevliet. Voor het congres had hij immers al vaker kritiek had gehad op Sneevliets leiderschap. Hij was degene geweest die Zwart het meest was bijgefallen op de bestuursvergadering van 29 mei 1933. Daarbij had hij ook in brieven kritiek geuit op Sneevliet. Dat het partijapparaat zo gammel was, was volgens Bosman vooral een gevolg van Sneevliets eigengereide optreden en slordigheid. 'Je bent nonchalant of je wordt onverschillig. Nu weer een brief uit Deventer: H.[enk] Sn.[eevliet] antwoordt niet!'⁶² Zwart had zich door zijn uitlatingen de woede van Sneevliet op de hals gehaald. Sneevliet had hem zelfs de partij uitgewerkt. Bosman liet hij echter ongemoeid.

Er waren verschillende redenen waarom Sneevliet Bosmans kritiek gedoogde. In de eerste plaats ervoer Sneevliet Bosmans kritiek niet als bedreigend. Bosman was volgens Sneevliet eenvoudigweg een nogal norske arbeider, die in al zijn brieven een barse toon aansloeg. In politieke zaken echter accepteerde Bosman Sneevliets leiderschap. Daar kwam nog eens bij dat Bosman de drijvende kracht was achter de afdeling Zaandam, een plaats waar de RSP het goed deed. Sneevliet wilde deze succesvolle afdeling niet verliezen door een conflict met Bosman.⁶³

⁶¹ 'Beknopt verslag van het 3^e congres der Rev. Soc. Partij', IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 19, 17-18.

⁶² F. Bosman aan H. Sneevliet, 5-2-1934, IISG, RSP/RSAP, inv. nr. 21.

⁶³ Zwart bezat niet een dergelijke positie. Hij was lid van de afdeling Amsterdam en had daar geen grote invloed. Sterker nog, hij dankte zijn positie vooral aan het feit dat Sneevliet hem naar voren had geschoven. Bart van der Steen, Henk Sneevliet, leider van der RSP. Hoe hij zijn leiderschap vormgaf (Scriptie, IISG 2006) 56-114.

De boodschap van de afdelingen dat men ondanks kleine kritiekpunten toch voor honderd procent achter het partijbestuur stond werd door het partijbestuur begrepen. Het stelde vast ‘dat de discussies geen belangrijke politieke kritiek hebben gebracht ... Alle afdelingen hebben zich achter het P.[artij]B.[estuur] geplaatst.’ Sneevliet beëindigde de zitting met de stelling dat hij het ‘een voorrecht [achtte] met mensen te mogen samenwerken als de vooraanstaanden van onze partij.’ Op de kritiek van Bosman werd niet gereageerd.

Slot

Het doel van dit artikel is een duidelijker beeld te verkrijgen van Sneevliets positie binnen de RSP. Hoe kwam het dat deze zo prominent was dat er gesproken werd van een Sneevlietpartij? De hele partij leek om hem te draaien en door hem gedragen te worden. Zijn biografen wijzen op zijn charisma en het prestige dat Sneevliet genoot door zijn verleden als revolutionair in Azië. Veel minder aandacht hebben zij voor de manier waarop Sneevliet zijn positie veiligstelde.

Uit dit onderzoek blijkt echter dat Sneevliet zijn leiderschap angstvallig bewaakte. Hij hield het bestuur op afstand, probeerde zoveel mogelijk de touwtjes in eigen handen te houden en mensen en afdelingen persoonlijk aan zich te binden. Dit bleek onder andere tijdens zijn gevangenschap. Afdelingen stuurden hun post naar zijn cel en Sneevliet gaf zelf allerhande aanwijzingen, taken en opdrachten aan afdelingen en partijleden zonder ruggespraak te plegen met het partijbestuur. Dit alles tot grote frustratie van zijn medebestuurders.

Al lang voor zijn arrestatie hadden zij gewezen op de nadelen van Sneevliets leidersstijl. De organisatorische basis van de partij werd erdoor verzwakt, wat grote financiële en organisatorische gevolgen had. De contributie werd niet opgehaald, afdelingen hielden op te bestaan of zakten in elkaar – allemaal omdat, zoals Bosman stelde, er geen ‘partijapparaat’ was. Sneevliets streven naar zoveel mogelijk invloed verzwakte de partij als geheel.

Deze zwaktes traden duidelijk aan het licht na Sneevliets arrestatie. Zwart meldde dat het partijbestuur het contact met een aantal afdelingen verloor en de hele partij in elkaar dreigde te zakken. Hij wist zijn

medebestuurders zo ver te krijgen dat ze hem steunden in een poging Sneevliet tot de orde te roepen.

Tegelijkertijd bleek echter óók hoeveel populariteit Sneevliet genoot onder de partijleden. Dolleman zag zich in dit verband zelfs genoodzaakt hen tot de orde te roepen. Het was tekenend dat de succesvolle verkiezingscampagne helemaal in het teken had gestaan van Sneevliets gevangenschap. Zijn bekendheid en populariteit reikten ver boven die van de partij uit. Dit verklaart ook in grote mate waarom Sneevliets medebestuurders hem ondanks hun klachten bleven steunen. Hij was degene die de standpunten van de partij het duidelijkst kon verwoorden, die landelijke bekendheid genoot en daardoor de meest geschikte voorman was voor de RSP.

Er is echter ook een andere reden. In het begin van het artikel heb ik erop gewezen dat de oprichters van de RSP een klein gezelschap vormden. Dit gezelschap was tevens heel hecht, Sneevliet en zijn medestanders hadden een gedeeld verleden als oppositie in de communistische partij en in het NAS. In de RSP vormden zij de leidende groep. Mensen als Zwart – die pas veel later lid werd – zouden nooit tot deze groep doordringen. Sneevliet had groot vertrouwen in zijn medestanders, liet hen alle ruimte om hun eigen afdelingen naar eigen inzicht te besturen en was zeer hartelijk tegenover hen. Zijn populariteit onder de partijleden en de loyaliteit van het leidende kader maakten zijn positie onaantastbaar.

De RSP zou maar één periode in de Tweede Kamer vertegenwoordigd zijn. Bij de verkiezingen van 1937 raakte de partij – inmiddels gefuseerd met de van de SDAP afgesplitste Onafhankelijke Socialistische Partij en omgedoopt tot Revolutionair Socialistische Arbeiderspartij (RSAP) – haar zetel weer kwijt. De partij maakte een kleine impasse door maar herstelde zich vervolgens, ook in electoraal opzicht. De Provinciale Statenverkiezingen van 1939 lieten een duidelijke groei zien. Na de capitulatie was de RSAP de eerste partij die ondergronds ging. Al deze tijd bleef Sneevliet de onbetwiste leider.

In 1942 sloeg het noodlot toe. Een van de leden van de organisatie werd opgepakt en na hevige martelingen tot spreken gebracht. De gehele leiding werd opgepakt en veroordeeld tot de doodstraf.⁶⁴ Op het uur u

⁶⁴ Zie ook: 'Sneevliet bij zijn proces' op <http://marxists.org/nederlands/sneevliet/1942/1942proces.htm>: Marxistisch internet archief (14-10-2007).

vroeg hij om van allen als laatste te mogen sterven. ‘Niet waar makkers,’
vroeg hij, ‘ik was toch jullie leider?’⁶⁵

⁶⁵ Perthus, *Sneevliet*, 467.